

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΡΓΑ ΕΛΛΗΝΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΣΤΡΟΝΟΜΩΝ ΣΩΖΟΜΕΝΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΡΑΒΙΚΗΝ

I

Περὶ τῶν εἰς τὴν ἑλληνικὴν σωζομένων πραγματειῶν τοῦ Ἀρχιμήδους λαμβάνομεν γνῶσιν ἐκ τῆς ἐκδόσεως τριῶν τόμων ἐν Λειψία, (1910, 1913, 1915) γενομένης παρὰ τοῦ Δανοῦ καθηγητοῦ I. L. HEIBERG. Εἰς τὸν δεῦτερον ἐκ τῶν τόμων τούτων περιλαμβάνεται μετάφρασις εἰς τὴν λατινικὴν τῆς εἰς τὴν ἀραβικὴν σωζομένης πραγματείας ὑπὸ τὸν τίτλον «Βιβλίον λημμάτων» (Liber Assumptorium). Ἐκτὸς ὅμως τῆς πραγματείας αὐτῆς ἀνευρέθησαν κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα καὶ ἄλλαι πραγματεῖαι τοῦ Ἀρχιμήδους σωζόμεναι εἰς τὴν ἀραβικὴν, αἰτινες μετεφράσθησαν καὶ εἰς τὴν γερμανικὴν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν τὴν κατασκευὴν τοῦ περιφήμου ὑδραυλικοῦ ὥρολογίου, λειτουργοῦντος διὰ κυκλοφοροῦντος διὰ σωλήνων ὕδατος καὶ δεικνύοντος τὰς ὥρας τοῦ 24-ώρου. Ἄλλὰ καὶ πέρα τῶν πραγματειῶν αὐτῶν, κατὰ τὸ 1965 ὁ ἐν Μονάχῳ δικηγόρος καὶ ἐρασιτέχνης μαθηματικὸς κ. HEINRICH HERMELINK ἀνεκάλυψεν εἰς τὰς Ἰνδίας (βιβλιοθήκη τῆς πόλεως PATNA) δύο ἀγνώστους πραγματείας τοῦ Ἀρχιμήδους ὑπὸ τοὺς τίτλους «Περὶ τῶν ἐφαπτομένων κύκλων» καὶ «Ἀρχαὶ τῆς γεωμετρίας».

Πρὸς τὸν κ. HERMELINK ἤλθον εἰς ἐπαφὴν τῇ μεσολαβῆσει τοῦ φίλου καθηγητοῦ τῆς Ἱστορίας τῶν Μαθηματικῶν ἐν τῷ γερμανικῷ Πανεπιστημίῳ Tübingen, κ. J. E. HOFMANN κατὰ τὸ 1966. Ἐκτοτε καὶ τῇ φιλόφρονι φροντίδι τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος (Διεύθυνσις Μορφωτικῶν σχέσεων) καὶ τῆς ἐν Νέῳ Δελχί Ἑλληνικῆς Πρεσβείας ἀνεῦρο, ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς πόλεως PATNA τριάκοντα ὀκτώ (38) ἄλλας πραγματείας καὶ κατὰ τὸ σύνολον σχεδὸν ἀγνώστους. Φωτοτυπίας τῶν ἐν ὅλῳ 40 πραγματειῶν τούτων, αἰτινες περιέχονται εἰς 633 σελίδας, ἔλαβον ἐξ Ἰνδιῶν ἰδίαις δαπάναις. Αἱ δύο πραγματεῖαι τοῦ Ἀρχιμήδους μετεφράσθησαν ἐν Ἀθήναις ἐκ τῆς ἀραβικῆς εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν ὑπὸ τοῦ Ἀραβος ἐκ Λιβάνου καταγομένου πολιτικοῦ μηχανικοῦ κ. Ἀνρὸ Τάντρος, δαπάναις τοῦ ΤΕΧΝΙΚΟῦ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ καὶ θὰ περιληφθῶσιν εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις ἐκτυπούμενον ἤδη (μετὰ τοῦ Β') Γ' τόμον τῶν Ἀπάντων τοῦ Ἀρχιμήδους. Ἡ μία ἐκ τῶν ἀνωτέρω πραγματειῶν τοῦ Ἀρχιμήδους, «Περὶ τῶν ἐφαπτομένων κύκλων» θὰ ἐκδοθῇ προσεχῶς ἐν Γερμανίᾳ ὑπὸ τοῦ Οἴκου B. G. TEUBNER (STUTTGART), ὑπὸ τῶν DOLD / HERMELINK / SCHRAMM ὡς IV τόμος τῶν Ἀπάντων τοῦ Ἀρχιμήδους. Σημειωτέον, ὅτι κατὰ τὸ 1972 ἐξεδόθησαν τῇ ἐπιμελείᾳ μου ἐν STUTTGART καὶ οἱ τρεῖς τόμοι τῶν Ἀπάντων τοῦ ΑΡΧΙΜΗΔΟΥΣ, οἱ ἐκδοθέντες κατὰ τὰ ἔτη 1910—1913—1915 ὑπὸ τοῦ I. L. HEIBERG ἐν Λειψία καὶ θὰ ἐπακολουθήσῃ διὰ πρώτην φοράν ἡ ἐκδοσις ὑπ' ἐμοῦ ἐν STUTTGART τοῦ

IGDEX BIBLIOGRAPHICUS περιλαμβάνοντος 800 περίπου τίτλους, ὡς V τόμος τῶν Ἀπάντων.

II

Κατωτέρω ἐκθέτομεν τοὺς τίτλους τῶν 40 ἔργων εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν ἐκ τῆς ἀραβικῆς, τῆς μεταφράσεως γενομένης δωρεὰν ὑπὸ τοῦ Ἄραβος Πανοσιολογιστάτου Ἀρχιμανδρίτου κ. Στεφάνου HANTANT, τῇ φιλόφρονι συστάσει τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Μάρκου Σιώτη.

ΟΙ ΤΙΤΛΟΙ ΤΩΝ 40 ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΑΡΑΒΕΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΑΙ

1. Πραγματεία ἐν τῇ γεωμετρίᾳ καὶ ἀστρονομίᾳ, ὑπὸ Ibn Qurra (826—901)
2. » ἐν τῇ συνθέσει καὶ ἀναλύσει εἰς ἔργα καὶ προβλήματα γεωμετρίας »
3. » περὶ τῶν τριῶν κωνικῶν τομῶν »
4. » περὶ ἀστρολάβου »
5. » περὶ τῶν ἀποστάσεων καὶ περὶ τῶν ἄστρον al—Gili (966 ;)
6. » περὶ τῶν ἀστρονομικῶν κύκλων al—Buzgani (+998)
7. » περὶ τοῦ ἡμερολογίου Ibn Iraq (1036)
8. » περὶ τῆς διορθώσεως τῶν λαθῶν τῆς στάθμης »
9. » περὶ τῆς διορθώσεως ἐνὸς τύπου ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Μενελάου Περὶ σφαιρῶν »
10. » περὶ προβλήματος μεταξὺ Anouhamet καὶ τῶν ἀστρολόγων »
11. » περὶ τῶν κύκλων τοῦ ἀστρολάβου καὶ τοῦ ἀζιμουθίου »
12. » περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Ibn Sabach περὶ τοῦ ἀστρολάβου »
13. » περὶ τῶν ἡμερολογίων καὶ τῶν καταλόγων τῶν λεγομένων λεπτῶν »
14. » περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Μωχάμετ περὶ τοῦ ἡλίου »
15. » περὶ ὠραίων κύκλων καὶ τοῦ ἀστρολάβου »
16. » περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Havesh περὶ τῶν ἀνατολῶν τοῦ ἀζιμουθίου ἐν τῇ στάθμῃ αὐτοῦ »
17. » περὶ τοῦ οὐρανοῦ »
18. » εἰς ἀπάντησιν περὶ μερικῶν γεωμετρικῶν προβλημάτων »
19. » περὶ τοῦ σφάλματος τῆς αἰρέσεως τῶν Βατινίων σχετικῶς μετὰ τὴν σελήνην »
20. » περὶ λύσεως ἀπορίας εἰς τὸ βιβλίον Ἀρχαί τῆς Γεωμετρίας »
21. » περὶ τῆς σφαιρικότητος τοῦ οὐρανοῦ »

22.	»	περὶ τοῦ καθορισμοῦ τῆς ὥρας μεταξὺ λυκαυ- γοῦς καὶ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου καθ' ἐκάστην	Ibn Iraq (1036)
23.	»	περὶ τῆς ἱστορίας καὶ τῶν ἐορτῶν τῶν Ἰουδαίων	»
24.	»	περὶ τῆς ἱστορίας τῶν Ἰουδαίων	»
25.	»	περὶ τῶν κινήσεων τοῦ ἡλίου	Ibn Qurra
26.	»	περὶ τῆς κωνικῆς γραμμῆς παραβολῆ	»
27.	»	περὶ τῶν ἐφαπτομένων κύκλων (Ἀρχιμήδους)	»
28.	»	περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς γεωμετρίας (Ἀρχιμήδους)	»
29.	»	περὶ τοῦ καθορισμοῦ τῶν ὠρῶν εἰς ἕκαστον ὠριαῖον ἄτρακτον	an—Nairizi
30.	»	περὶ τῶν κοινῶν καὶ διαφόρων ποσῶν	al—Bagdadi
31.	»	περὶ ἀνακαλύψεως πηγῶν ὕδατος	a'—Karagi
32.	»	περὶ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ ὀρθογωνίου τριγώνου	al—Haitam
33.	»	περὶ τῆς παραβολῆς	al—Kuhi
34.	»	περὶ τῶν σκιῶν	al—Biruni
35.	»	περὶ τῶν γεωμετρικῶν σχημάτων	»
36.	»	περὶ τῆς ἀπείρου εὐθείας	»
37.	»	περὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς σφαίρας εἰς τὴν ἐπι- φάνειαν τοῦ ἀστρολάβου	as—Sanani
38.	»	περὶ τῶν τριῶν κωνικῶν τομῶν	as—Singari
39.	»	ὅτι ὅλα τὰ σχήματα προέρχονται ἐκ τῶν κύκλων	Ibn Abdallah
40.	»	περὶ τῆς εὐρέσεως τῶν χορδῶν ἐν τῷ κύκλῳ	al—Biruni

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω τίτλων δὲν εἶναι φανερόν ποιοὶ εἶναι οἱ Ἕλληνες συγ-
γραφεῖς, πλὴν ἐξαίρεσεων τινῶν. Τὰ ὀνόματα τούτων θὰ γίνωσι γνωστά, ὡς
καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν πραγματειῶν, ὅταν ἐπιτευχθῇ ἡ μετάφρασις αὐτῶν. Ἐκ
τῶν ἀνωτέρω ἔργων ἔχουσιν ἐκδοθῆ εἰς τὴν γερμανικὴν τὰ ὑπ' ἀριθμ. 14 καὶ 40.
Περὶ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 8 μὲν καὶ 14 δὲν εἴμεθα βέβαιοι ἂν ἔχη ἐκδοθῆ ἐν Γερμανίᾳ.

Ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον αὐτῶν οἱ 40 τίτλοι κατατάσσονται ὡς ἑξῆς :

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ :	Οἱ ὑπ' ἀριθ.	1, 2, 3, 9, 18, 20, 26, 27, 28, 30, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40.
ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ :	Οἱ ὑπ' ἀριθμ.	4, 5, 6, 7, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 21, 22, 25, 29, 34.
ΠΟΙΚΙΛΑ :	Οἱ ὑπ' ἀριθμ.	8, 23, 24, 31.

BIBLIOGRAFIA

- HEINRICH SUTER. Die Mathematiker und Astronomen der Araber. Abh. z.
Gesch. d. mathem. Wissensch, 10. Heft (1900).
E. WIEDEMANN. Beiträge z. Gesch. d. Naturwiss. III, Sitz. Berich. d. phys.—
med. Soz. in Erlangen, vol. 37 (1905) p. 237, 247, 50, 257.

MARSHAL CLAGETT. ARCHIMEDES in the middle ages, Madison 1954.
THOMAS A. HEATH. A manuel of Greek Mathematics, Dover. N York, 1963,
MORITZ STEINSCHNEIDER. Die arabischen Übersetzungen aus dem griechischen. Graz - Austria, 1960.

ZUSAMMENFASSUNG

Es wird berichtet über die Erwerbung des Verfassers von 40 Schriften in arabisch erhaltener meist unbekanntem Werke griechischer Autoren, derer 2 von Archimedes sind. Von diesen Schriften entfallen je 18 auf Mathematik und Astronomie und 4 auf andere Gebiete. Zwei von diesen letztgenannten Werken tragen die Titel: Über die Geschichte der Feste der Juden (Nr. 23) und: Über die Geschichte der Juden (Nr. 24). Die Schriften Nr. 14 und 40 sind gedruckt. Die Schrift Nr. 27 erscheint demnächst bei B. G. TEUBNER, STUTTGART. Die Schriften Nr. 27 und 28 erscheinen auch demnächst in Athen, im 3. Band meiner Ausgabe von «Archimedis opera omnia».